រុក្ខជាតិ និងអ្នកថែរក្សានៅក្នុងសង្គមខ្មែរសម័យបុរាណ

មិនថាតែនៅសម័យបច្ចុប្បន្ននោះទេ ដែលរុក្ខជាតិមានសារៈសំខាន់យ៉ាងខ្លាំងសម្រាប់ការរស់នៅរបស់មនុស្ស រីឯនៅសម័យបុរាណរុក្ខជាតិក៏សំខាន់ដូចគ្នា។ រុក្ខជាតិ និងបរិស្ថានធម្មជាតិ គឺជាប្រភពមិនចេះរីងស្ងួត ឬអាចនិយាយបានថា ជាប្រភពនៃជីវិតមនុស្ស សត្វ និងជាធាតុផ្សំដ៏សំខាន់មួយរបស់វប្បធម៌ផងដែរ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកបុរាណខ្មែរ រុក្ខជាតិបានដើរតួនាទី និងផ្សារភ្ជាប់យ៉ាងសំខាន់នៅក្នុងសង្គមមនុស្ស ទាំងការប្រើប្រាស់ប្រចាំថ្ងៃ និងការប្រណិប័តន៍ប្រព័ន្ធជំនឿ។ ក្រៅពីនោះ យើងសង្កេតឃើញថា នៅសម័យបុរាណហាក់ដូចជាមានប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងរុក្ខជាតិ ឬព្រៃឈើយ៉ាងជាក់លាក់មួយដូចសម័យបច្ចុប្បន្នមានក្រសួងបរិស្ថានជាអ្នកគ្រប់គ្រងដូច្នោះដែរ។ នៅក្នុងអត្ថបទខ្លីនេះ យើងនឹងបង្ហាញកស្តុតាងខ្លះៗអំពីតួនាទី ការប្រើប្រាស់ និងការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើ ឬរុក្ខជាតិនៅសម័យបុរាណ ដោយយោងទៅលើព័ត៌មានសិលាចារឹកបុរាណខ្មែរ។

១. ស្ថាននាមបុរាណទាក់នឹងរុក្ខជាតិ

ចាប់តាំងពីសតវត្សរ៍ទី៧មក សិលាចារឹកខ្មែរបុរាណបានបង្ហាញទីកន្លែងជាច្រើនដែលមានឈ្មោះជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងរុក្ខជាតិ (រូបលេខ១)។ ឧទាហរណ៍ ឈ្មោះខេត្តដែលទាក់ទងនឹងរុក្ខជាតិមានដូចជា ប្រមាណជ្រៃនន្ទ (K.393) ប្រមាណព្រៃស្វាយ (K.989) ប្រមាណព្រៃរមៀត (K.380) ប្រមាណដើមខ្យល់ (K.944) ប្រមាណ សន្ទុក (K.756)។ រីឯឈ្មោះស្រុកនៅសម័យបុរាណដែលយករុក្ខជាតិមកសម្គាល់ជាឈ្មោះមានដូចជា ស្រុកស្តុកឫស្សី (K.219) ស្រុកព្រៃត្របែក (K.720) ស្រុកព្រៃដើមថ្នឹង (K.105) ស្រុកចំបក់ (K.344) ស្រុកជ្រៃរៀន (K.178) ស្រុកព្រៃត្បែង (K.292) ស្រុកព្រះផ្ទឹក (K.292) ស្រុកសំពោង (K.713) ស្រុកដើមថ្ងាន់ (K.292) ស្រុកដើមស្វាយ (K.292) ស្រុកសង្កែ (K.67) ស្រុកដូងមួយដើម (K.235) ស្រុកត្រពាំងកន្ទួត (K.820) ស្រុកឃ្នួញ (K.235)។[១] ក្រៅពីនេះមានស្ថាននាមជាច្រើនទៀតដែលមានឈ្មោះទាក់ទងនឹងរុក្ខជាតិ មិនត្រឹមតែប្រមាណ និងស្រុកទេ ពោល គឺមានទាំងឈ្មោះភូមិ (ដី) ឈ្មោះស្ទឹង ឈ្មោះទន្លេ ឈ្មោះបឹង ឈ្មោះស្តុក ឈ្មោះចង្អូរ ឈ្មោះព្រៃ ។ល។

២. ឱសថទាក់នឹងរុក្ខជាតិ

នៅរវាងចុងស.វ.ទី១២ ដើមស.វ.ទី១៣ គេដឹងថាវិស័យសុខាភិបាលទំនងជាមានការរីកលូតលាស់គួរកត់សម្គាល់ ដ្បិតសិលាចារឹកនៅប្រាសាទតាព្រហ្មបានឱ្យដឹងថា យ៉ាងហោចណាស់

[១] កំ វណ្ណាវ៉ា ២០២០។

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណាវ៉ា

មានមន្ទីរពេទ្យចំនួន ១០២ នៅទូទាំងប្រទេស ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ (គ.ស.១១៨១ ដល់ ១២២០)។ ក្នុងនោះ គេដឹងបន្ថែមថា សិលាចារឹកដែលចារឹកនៅតាមហោរបន់ស្រន់មន្ទីរភាគច្រើន សរសេរជាភាសាសំស្រ្កឹត ហើយមានខ្លឹមសារស្ទើរតែដូចគ្នាទាំងស្រុង។ អ្វីដែលគួរកត់សម្គាល់នោះ គឺសិលាចារឹកទាំងនោះរៀបរាប់ឱ្យដឹងថា គេបានយករុក្ខជាតិមកប្រើប្រាស់ជាឱសថសម្រាប់ព្យាបាលអ្នកជំងឺថែមទៀតផង។ ឧទាហរណ៍ សិលាចារឹកព្រះធាតុរកា ខេត្តកំពង់ធំ K.435[២] ស្លោកទី៣២ រៀបរាប់ថា (រូបលេខ១២)៖

ហិង្គុក្សារំ តោត្តដិណំ មេកោកាញ្ចកចាងកាមិ
បញ្ចវិមវន្តុកប្ប៉ំ កក្កោរាយាះ បលទ្វយមិ។

ប្រែសម្រួលថា៖

ហិង្គុ អំបិល ផ្លែក្រវ៉ាន់តូច និងផ្លែកំញាននីមួយៗទំងន់មួយបាទ កប្បូរចំនួន៥ ទឹកត្នោត២បលៈ។

៣. ជំនឿទាក់ទងនឹងរុក្ខជាតិ

យោងតាមសិលាចារឹកប្រាសាទភិមានអាកាស K.834[៣] បញ្ជាក់ថា គេបានចាត់ទុកដើមពោធិព្រឹក្សស្មើនឹងទេពនៅក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា ដោយឫសដើមពោធិតំណាងឱ្យព្រះព្រហ្ម តួដើមពោធិតំណាងឱ្យព្រះឥសូរ និងមែកដើមពោធិតំណាងឱ្យព្រះវិស្ណុ។ បន្ថែមពីនេះ គេបានហាមប្រាមមិនឱ្យនរណាបំផ្លាញដើមពោធិនេះបានឡើយ សូម្បីតែស្តេចផែនដី ភ្លើង ដែក ដឹង ដំរី ខ្យល់ រន្ទះ ក៏មិនអាចមកបៀតបៀនបានឡើយ (រូបលេខ១៣)។

ឧទាហរណ៍ខ្ញុំខាងលើបញ្ជាក់ថា នៅសម័យបុរាណ ក៏មិនខុសពីសម័យទំនើបនេះដែរពោល គឺគេតែងតែយករុក្ខជាតិផ្សំធ្វើជាឱសថសម្រាប់ព្យាបាលជំងឺមកទល់សព្វថ្ងៃ។

៤. អ្នកថែរក្សារុក្ខជាតិ ឬព្រៃឈើ

នៅសម័យបច្ចុប្បន្ន មន្ត្រីរាជការដែលមានតួនាទីការពារព្រៃឈើ ឬបរិស្ថានធម្មជាតិ គេច្រើនប្រើពាក្យថា “**ឧទ្យានរក្ស**” ស្ថិតនៅក្រោមឱវាទក្រសួងបរិស្ថាន។ នៅសម័យបុរាណខ្មែរ យើងឃើញថា រាជការបានតែងតាំងមនុស្សជា “**ក្លោញ ឈេ វ្រៃយ៍**” ដែលត្រូវនឹងសំណេរទំនើបថា “**ខ្លោញ ឈើព្រៃ**” ប្រែសម្រួលមកថា “ប្រធានខាងព្រៃឈើ”។ ពាក្យនេះបើគិតមកបច្ចុប្បន្ន វាត្រូវនឹងពាក្យគេហៅក្រៅជាទូទៅថា “**មេព្រៃ**” ដែលជាផ្លូវការជាមន្ត្រីនៅក្នុង “**រដ្ឋបាលព្រៃឈើ**”។

---

[២] Finot 1915.

[៣] Coedès 1989.

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា

ពាក្យ "**ក្ញោញ ឈេ ព្រៃយ៑**" លេចឡើងនៅក្នុងសិលាចារឹកមួយ (មិនស្គាល់ប្រភពទីតាំងរកឃើញ) នៅខេត្តតាកែវ ចុះបញ្ជីលេខ K.79 ចារឹកជាភាសាខ្មែរបុរាណ នៅគ.ស.៦៣៩ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទភវវរ្ម័នទី២ (រូបលេខ៤)។ ខ្លឹមសារដើមរបស់សិលាចារឹកនេះរៀបរាប់ថា៖ *"ក្ញោញ៑ឈេព្រៃ យ៑ឱ្យ៑គិនោះស្រេសោត៑តវ្រះក្ញោញ៑ទារណិកចន្ទក្តទ្រោង៑បោញ៑គិរចន្រ្ទកោន៑ក្ញោញ៑អំវល៑យោ១ វ្រះ១ត្នុផើម៑១ស្រូ ត្ឡោង៑៣"* ប្រែសម្រួលថា "**ក្ញោញឈើព្រៃ (មេព្រៃ ឬរដ្ឋបាលព្រៃឈើ) បានបរិច្ចាកស្រែថ្វាយដល់ព្រះក្ញោញ បានទទួលដោយ ណិកចន្ទក្ត ព្រមទាំងបោញសិរចន្រ្ទ កូន ក្ញោញអំវល ១យៅ ១ វ្រះ គោផើម១ ស្រូវ ៣ ត្លោង**"។[៤]

ជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានរួមមក យើងឃើញថា រុក្ខជាតិពិតជាដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់សម្រាប់ការរស់នៅរបស់មនុស្សនៅសម័យបុរាណ។ ក្នុងនោះ ស្ថាននាមជាច្រើនសម្គាល់ដោយរុក្ខជាតិដូចមានរៀបរាប់នៅក្នុងសិលាចារឹកយ៉ាងសន្ធឹកសន្ធាប់។ ក្រៅពីនេះ ក៏មានសិលាចារឹកមួយចំនួនបានផ្តល់ភស្តុតាងអំពីជំនឿ និងការប្រើប្រាស់ឱសថទាក់ទងជាមួយរុក្ខជាតិ។ អ្វីដែលពិសេសនោះគឺសិលាចារឹកមកពីខេត្តតាកែវ បានផ្តល់ព័ត៌មានឱ្យដឹងពីការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើនៅសម័យបុរាណ។ យើងពុំដឹងអំពីឋានៈនុក្រមមន្រ្តីរាជការទាក់ទងនឹងព្រៃឈើនេះច្បាស់ទេ ប៉ុន្តែភស្តុតាងដ៏តូចនេះស្តែងឱ្យឃើញអំពីការយកចិត្តទុកដាក់នៅសម័យបុរាណក្នុងការថែរក្សាការពារព្រៃឈើដូចនៅសម័យថ្មីយើងដែរ។

ឯកសារយោង

កំ វណ្ណាក់

២០២០, *កម្ពុជស្ថាននាម សម័យអង្គរ ស.វ.ទី៩-១៤*, ភ្នំពេញ។

Coedès, G.

1950, *Inscription du Cambodge*, Vol II, Hanoi.

1989, *Articles sur le pays Khmer,* Tome I, published by EFEO, Paris.

Finot, L.

1915, Notes d’epigrahie, les inscription du musée de Hanoi, *BEFEO*, Tome 15, pp. 1-135.

[៤] Coedès 1950.

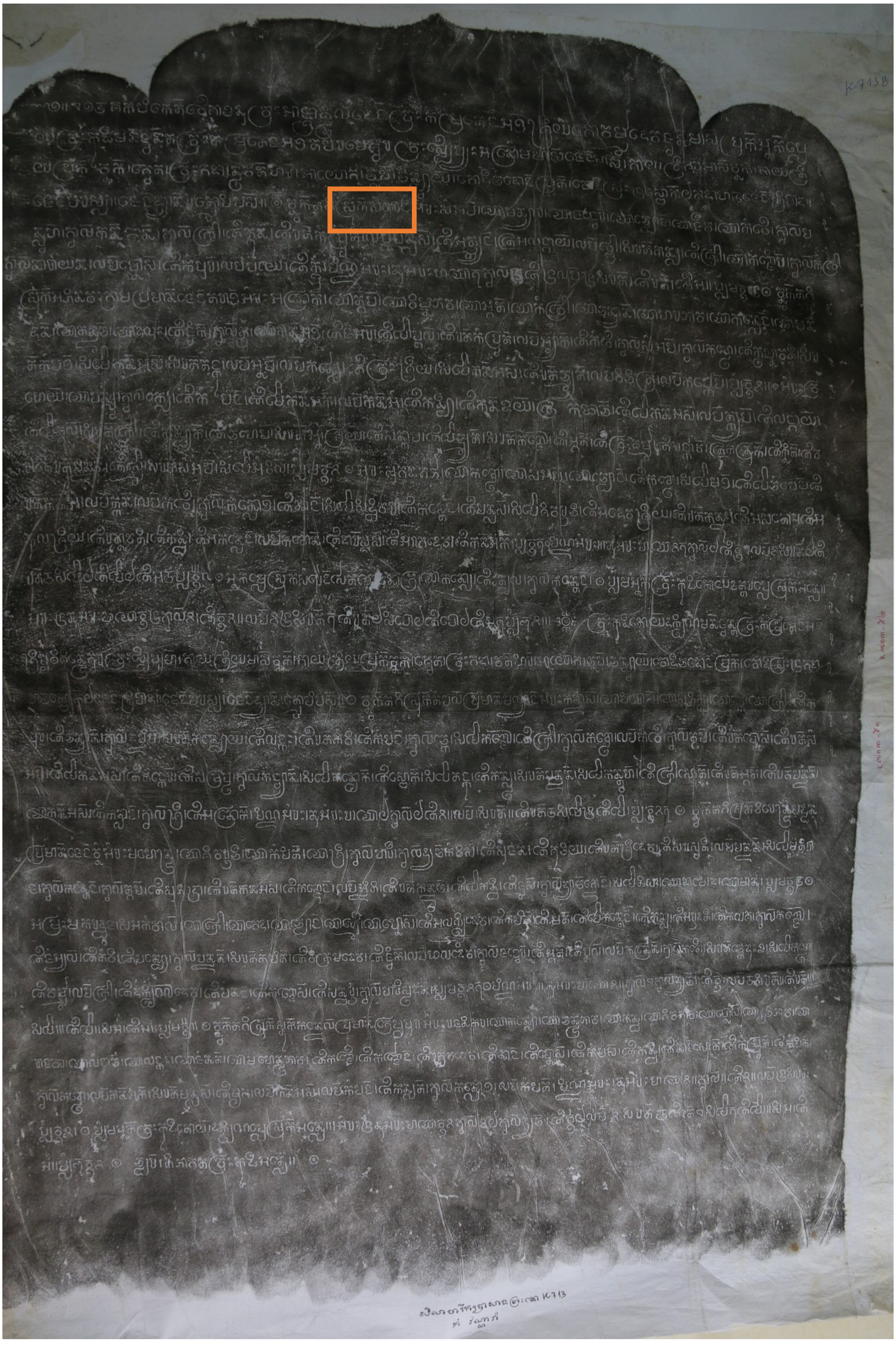

រូបលេខ១៖ សិលាចារឹកប្រាសាទព្រះគោ K. 713 (ផ្តិតដោយ៖ កំ វណ្ណាក់)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណាក់

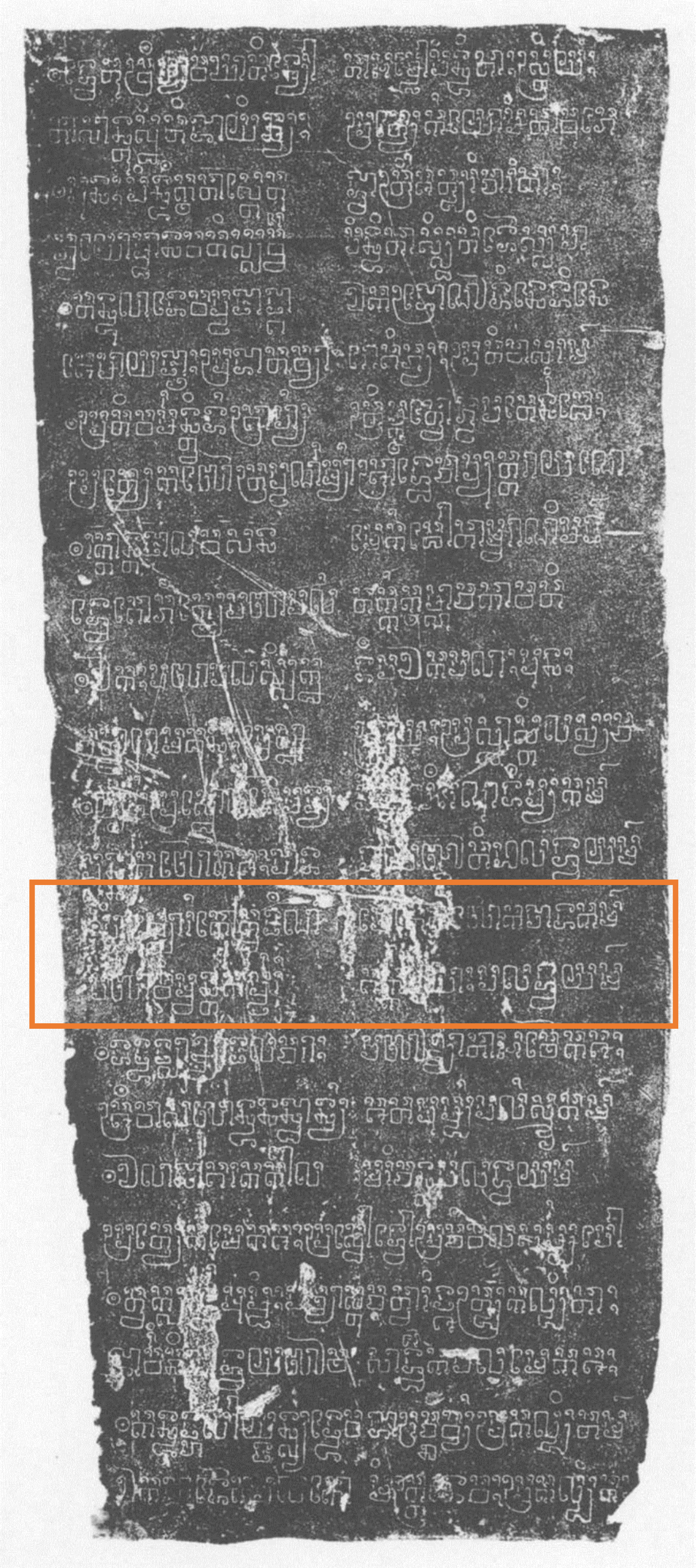

រូបលេខ១២៖ សិលាចារឹកគោករកា K.435 មុខ "គ" (ប្រភព៖ sealang.net)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា

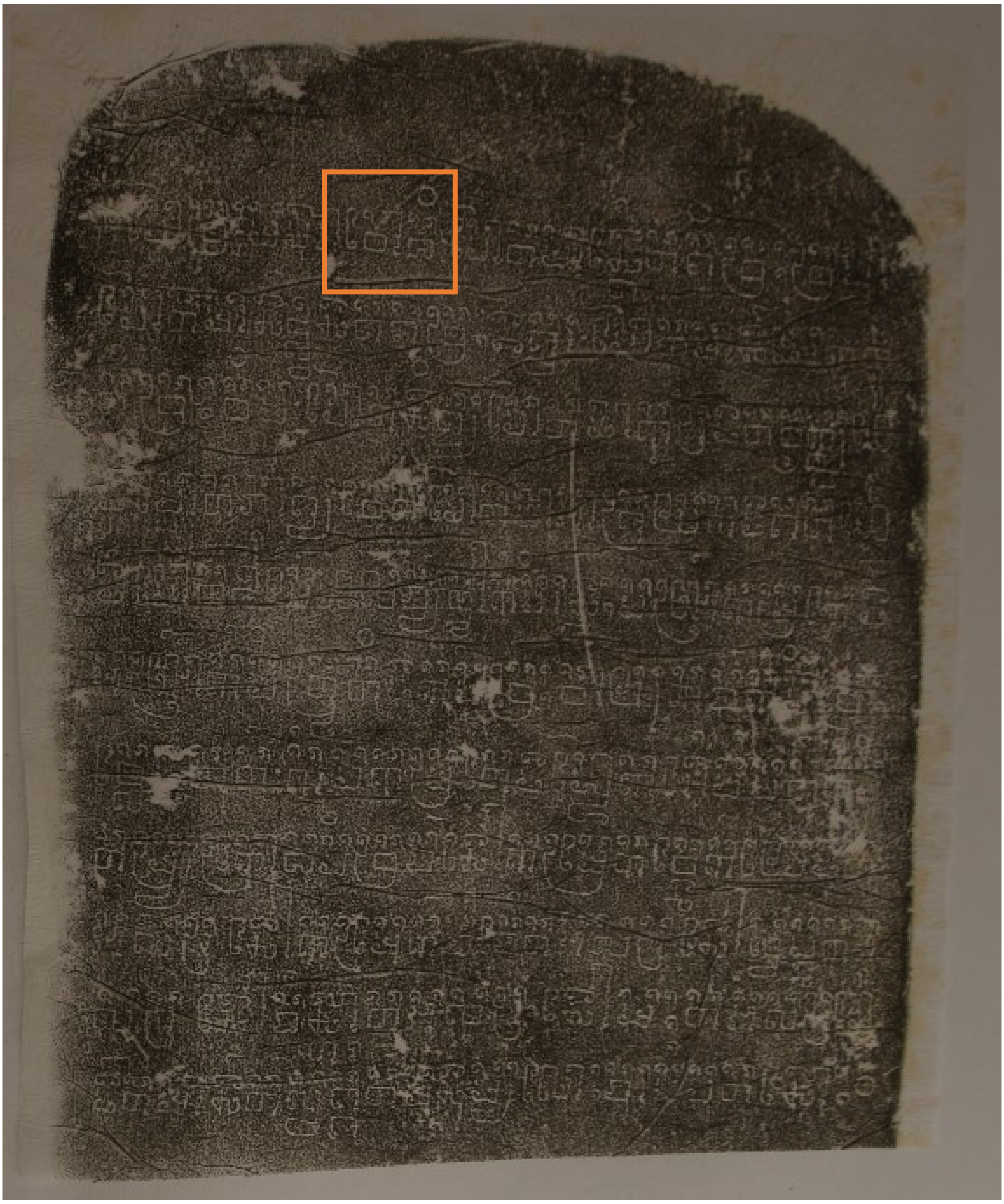

រូបលេខ៣៖ ក្រដាសផ្ដិតសិលាចារឹកភិមានអាកាស K.484 (ផ្ដិតដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា

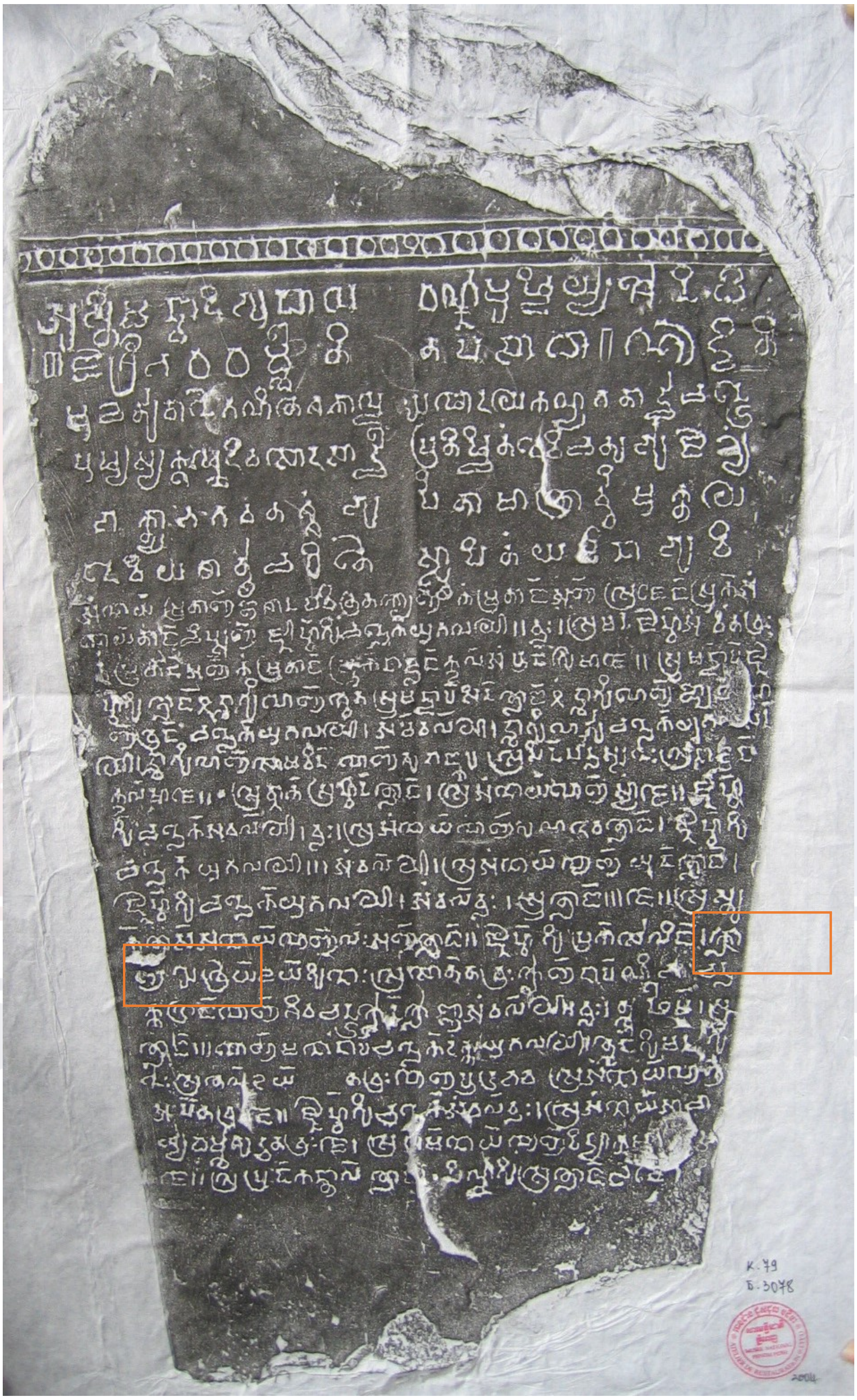

រូបលេខ៤៖ ក្រដាសផ្ដាមសិលាចារឹកមកពីតាកែវ ដែលមានពាក្យ "ក្មោញឈេវ្រៃយ" (ក្មោញឈើព្រៃ)
(ប្រភព៖ សារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ)

អត្ថបទដោយ៖ កំ វណ្ណារ៉ា